תורה אור

רבי יוחנן אומר דינרא הדריינא טריינא שייפא דמזבנא בעשרים וחמשה זוזי דל מינייהו שתותא (א) והנך לפדיון הבן, הני עשרין וחד נכי דנקא הוי? אלא דל שתותא וזוזא והנך לפדיון הבן, אכתי עשרין נכי דנקא הוי? אלא דל זוזא ושתותא, והנך לפדיון הבן דהוי להו עשרין מתקלי במתקלי דינרא דאינון עשרין ותמניא זוזי א] ופלגא ופלגא דנקא (ב) אמר רבא סילעים דאורייתא תלתא ותילתא הוי דכתיב °עשרים גרה השקל ב] ומתרגמינן עשרין מעין ותניא שש מעה כסף דינר מיתיבי והלא סלע של קדש ארבעים ושמנה פונדיונין, פונדיון זה מה טיבו קילבון לפרוטרוט? בתר דאוסיפו עלוייהו דתניא עשרים גרה השקל למדנו לשקל שהוא עשרים גרה, ומנין שאם רצה להוסיף יוסיף? ת"ל °יהיה, יכול יפחות? ת"ל °הוא. רב אשי שדר ליה שבסר זוזי לרב אחא בריה ג] (דרבינא) בפדיון הבן, שלח ליה לישדר לי מר תלתא יתירתא דאיכא עלוייהו, שלח ליה לשדר לי מר תלתא אחרינא דאוסיפו עלוייהו. אמר רבי חנינא כל כסף האמור בתורה סתם סלע, דנביאים ליטרין, דכתובים קינטרין. חוץ מן כספו של עפרון שאע"פ שכתוב בתורה סתם, קינטרין דכתיב °ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר. *ואיכא דוכתא דקא קרו לקינטרא תיקלא. *א"ר אושעיא ביקשו לגנוז כל כסף וזהב שבעולם מפני כספה וזהבה של ירושלים עד שמצאו לו מקרא מן התורה שהוא מותר שנאמר °ובאו בה פריצים *וחללוה וירושלים הויא רובא דעלמא? אלא אמר אביי בקשו לגנוז דינרא הדריינא טירייאנא שייאפא מפני טבעה של ירושלים עד שמצאו לה מקרא מן התורה שהוא מותר שנאמר ובאו בה פריצים וחללוה

שמות ל · ויקרא כז · במדבר יח · בראשית כג · יחזקאל ז

1 סלע = 20 מעין
1 דינר = 6 מעה
1 סלע = 3⅓ דינר

דינרא הדריינא. דינר זהב שטבוע במטבע אדרייטוס קיסר וטורייטוס קיסר: **ושייפא**. שם המלך: דמיזדבן בכ"ה דינר של כסף. בדינר צורי: **דל מינייהו שתותא**. ואינך לפדיון הבן דה"ל דסלעים של בכור הם סלעים של ד' דינר והוא סלע צורי דמטי לחמשה סלעים עשרים דינר: **עשרים וחד נכי דנקא הוו**. דל שתות מכ"ד ופשו עשרים ודל שתות מחד זוזא פשו כ"א נכי דנקא: **אלא דל שתותא וזוזא**. ואכתי עשרים נכי דנקא הוו דכי מדלית ד] שתות וכי הדר מדלית חדא (ג) פשו עשרים נכי שתות: **אלא דל בריש זוזא**. ופשו כ"ד והדר דל שתות מכ"ד ופשו עשרים והנך לפדיון הבן אזלי: **דהוו להו עשרין מתקלי במתקלא דינרא**. במשקל דינר צורי כדפרישית: **דאינון עשרין ותמניא ה] ופלגא ופלגא דנקא**. בדינרא ערביא — דדינר צורי עושין השבעה עשר בדינר ערבי, והי"ל עושין כ"ח פשו להו שש צורים דעבדי"א' דינרים ערביים ופלגא [ופלגא] ו] ודנקא דהוא פונדיון, דדינר הוו י"ב פונדיונין אלא שפונדיוני צורי גדולים ושל ערביים קטנים ז] (ד) וכיון דשבעה צורים עושין עשרה ערביים מטי לכל דינר צורי דינר ערבי וחמש פונדיונין ערביים ושביעית פונדיון ח] דלא וחשוב לשבעה דינרים חמש פונדיונין ושביעית פונדיון לכל דינר הוו להו ל"ו פונדיונין טופייאנא דאיכון ג' דינרים ואשתכח דשבעה הוו עשרה הלכך ז' דינר צורים הוו עשרה והי"ד הוו עשרים ופשו ששה דינר צורים הוסף לכל דינר חמשה פונדיונין ושביעית הוו להו ל"א פונדיונין טופייאנא בגיר פורתא והוא פורתא לא חשיב ט] בין פונדיונין ועשה אותן דינר הוו ל"א פונדיונין שני דינר ופלגא דדינר ופונדיון אשתכח דששה דינרי צורים עושין תמניא ופלגא ופלגא דנקא של ערביים ולשון זה י]שפירשתי כתוב בספרים ולא פירש לנו כי לא פירש מפי הרב הגדול יא] כל הך מילתא דהוו להו עשרין מתקלי במתקלא דינר דאינון כ"ח ופלגא ופלגא דנקא אבל מצאתיה בתשובת הגאונים: יב] **סילעים דאורייתא תלתא**. דינר צורים הוו **ותילתא** יג] דהן עשרין מעין: **והלא סלע של קודש**. המקדיש שדהו בשנת היובל היה פודה בית זרע [חומר] שעורים בחמשים (ה) סלעים ובתורת כהנים גבי מקדיש שדהו קתני כערכך יקום נותן מ"ט סלעים ומ"ט פונדיונין למ"ט שנים של יובל והלא סלע של קודש כו' כלומר ולמה אמרת מ"ט פונדיונין והלא סלע של קודש מ"ח פונדיונין אישתכח דקא פריק בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל ופונדיון: **פונדיון זה מה טיבו**. והלא לא נאמר אלא חמשים שקל כסף: **קולבון לפרוטרוט**. הכרע הוא האי פונדיון דמטי קולבון מעה קטנה לכל אחד לפרוטרוט משמע לכל אחד בפני עצמו כדאמרינן בפרק ראשון (לעיל דף ה.) ולא מנאו הכתוב אלא בפרוטרוט קתני מיהא סלע של קודש ארבעים ושמונה פונדיונין והיינו ארבעה דינר צורים דהכי אמרינן בקדושין (דף יב.) שש מעה כסף דינר, מעה שני פונדיונין נמצא דינר י"ב פונדיונין וסלע ארבעים ושמונה אלמא סלע דאורייתא ארבעה דינרין, וקשיא לרבא: **ומשנינן בתר דאוסיפו עליה**. על סלע דאורייתא הוסיפו שתות ועשאוהו למדת סלע צורי עשרים וארבעה מעין: **יהיה**. עשרים גרה יהיה השקל משמע עוד הויה אחרת: בפרשת ערכין כתיב **הוא**. בסדר ויקח קרח כתיב עשרים גרה הוא שלא יפחות: **רב אחא** כהן היה ושלח רב אשי לרב אחא: **לישלח לי מר תילתא**. יד] שנתתי לך יותר מאי כרבא דאמר סלע דאורייתא שלש דינרין ותילתא מטו לחמשה סלעים ט"ז דינר ותילתא דאיכון שתי דינרין נכי תלתא דמטי טו] לסך הכל שבסר זוז נכי תילתא: **שלח ליה רב אחא** טז] (תשלח) לי מר תלתא זוזי דהא הוסיפו עלייהו ועשאום למדת יז] צורי דהוו חמש סלעים עשרים זוז: **ליטרין**. מנין דהוא עשרים וחמשה סלעים: **קינטרין**. מאה סלעים בכל שקל: **דכתיב עובר לסוחר**. שבכל מקום שיש סוחרים מקבלין אותו בתורה שקלים: **והאיכא דוכתא** דקרו לתקלא דידהו קינטריא. שגדול במדת קינטרא הלכך קינטריא יהיב ליה: **מפני כספה [וזהבה] של ירושלים**. שהיה בלשכה והוא של הקדש ואסור לזרים וכשלקחוהו עובדי כוכבים ערבוהו עם יח] זהובים: **וחללוה**. משמע כיון שבאו פריצים חיללוהו נפק לחולין: **הויא רובא דעלמא**. בתמיה דעליה בעי איסורי כל זהבים שבעולם: **הדריינא טריינא שיפא**. אלו היו ממטבעות של ירושלים ורובן של אלו באו מירושלים:

דינרא הדריינא טריינא שייפא. פירש בקונטרס הדריינא על שם הדרייטוס קיסר וטורייטוס קיסר שייפא שם המלך וקשה לר"ת דבסמוך אמר שבקשו לגנוזו משום טיבעה של ירושלים ומטבע ירושלים אמרינן בהגוזל קמא (ב"ק צז:) דוד ושלמה מלד אחד וירושלים עיר הקודש מלד אחד ואומר ר"ת דהדריינא היינו עגול כמו *הדר הודרנא (*ע"ז דף כב) וטוריינא היינו גדול יט] כי תריסא (חולין דף קכד.) אע"ג כ] דטוריינא בטי"ת ותריסא בתי"ו אין להקפיד ושייפא היינו שנשופה צורתו ומיהו פי' הקונטרס יש ליישב ולחלק בין בית ראשון לבית שני כא] כדאמר במנחות ואשכחן הדרייטוס קיסר בפרק אין מעמידין (ע"ז דף נב.) וכן פי' בערוך*: **דמזדבנא** בעשרים וחמש זוז. והכי נמי אמר בריש הזהב (ב"מ מד:) דדינר של כסף הוא אחד מעשרים וחמשה בדינר של זהב וכן מוכח בפרק שור שנגח ד' וה' (ב"ק לו.) גבי שנים הראשונים דינרי זהב ובפרק כל הנשבעין (שבועות דף מד: ושם) גבי התקבלתי ממך דינר זהב ויש לתמוה דעכשיו אין זקוק של זהב שוה יותר *מעשרה זקוקים של כסף לכל היותר ואיך נשתנה כל כך שער הזהב והכסף דבימי חכמי הגמרא *היה שוה של זהב עשרים וחמש של כסף ונראה לר"ת דדינר זהב משקלו כפליים של כסף ולא כפירוש הקונטרס דלעיל דמשמע מתוך דבריו שהם שוים כדפירשתי לעיל ובפרק אלו טרפות (חולין דף נה:) נמי משמע שהיה עוביו של דינר זהב משונה מדינר של כסף מדנקט ואם נשתייר בו כעובי דינר של זהב כשירה כב] ושמע מינה כפליים בשל כסף היה ולפיכך שוה מהם כ"ה אבל משקל כמשקל אינו שוה אלא י"ב וגם במדרש מוכיח שהסלע של זהב אינו אלא י"ב סלעים של כסף דבספר שמואל (ב' כד) כתיב גבי גורן ארוונה [היבוסי] שקנאה כג] בכסף חמשים שקלים ובד"ה (א' כא) כתיב שקלי כד] *כסף שש מאות ומפרש במדרש דהכי פירושא דקרא דשמואל כסף שש מאות שקלים דהיינו חמשים שקלים של זהב וקרא דדברי הימים ה"פ שקלי זהב חמשים דהיינו שש מאות שקלים של כסף ובפרק בתרא דזבחים (דף קטז:) מפרש בענין אחר שגבה מכל שבט ושבט חמשים שהם בין כולם שש מאות ולפי מה שפירש כה] דינר של זהב שוקל שתים כשל כסף לפי חשבון זה כו] דינר של זהב בכ"ד של כסף והאי דטפי הכא דינר דקאמר בעשרים וחמש אומר ר"ת דהאי זוז המותר להכרע הוא תדע מדקאמר הכא דל זוזא ושתותא דהיינו חמשה זוזים אמאי נקט כה"ג הוה ליה למימר *דל חומשא דחמשה זוזי הוא חומשא של עשרים וחמש אלא לפי שאותו זוז היתר הוא להכרע חשיב ליה באנפי נפשיה וזהו נמי שיעורא של הכרע למחצית השקל למאן דאמר כז] בשקלים שנותנים למחצית השקל חצי מעה ומחצית השקל הוא שני דינר והדינר שש מעה כסף הרי כ"ד חלאי מעה ואע"ג דאיכא למ"ד התם שקלבון מחצית השקל הוא מעה מודה בהכרע דינר זהב שהוא דינר כסף והא דאמר בסמוך גבי בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף שאין נותנין אלא פונדיון אחד ואותו פונדיון קולבון לפרוטרוט דמשמע דאין ההכרע עולה יותר לאו דוקא נקט לשון קולבון דאינו אלא

כסף

עין משפט נר מצוה

ם א ב מיי' פ"א מהל' שקלים הל"ג ופ"ד מהל' ערכין הל"ג:

[חולין מח.]

[ועי' היטב תוס' ע"ז נב: ד"ה דינרי]

כ"א משנים עשר נ"ק וכ"כ תוס' במס' ב"מ דף מד ע"ב ד"ה א' מכ"ה

שדינר זהב היה שוה עשרים כו' נ"ק

נ"ל זהב

נ"ל דל חומשא

הגהות הב"ח

(א) גמ' דל מינייהו שתותא ואינך לפדיון וכו' זוזא ואינך לפדיון הבן ואכתי: (ב) שם ופלגא דנקא בדינרא ערביא אמר רבא: (ג) רש"י ד"ה ואכתי וכו' חדא זוזא פשו: (ד) ד"ה דאיכון וכו' דכיון דשבעה וכו' דאיכון כ"ח זוזא ופלגא: (ה) ד"ה והלא סלע וכו' בית זרע חומר שעורים בנ' שקל כסף ובתורת כהנים:

שיטה מקובצת

א] זוזי ופלגא ופלגא דדנקא אמר רבא סילעא דאורייתא: ב] ומתרגמינן עשרין: ג] בריה דרבא בפדיון: ד] מדלית שתות מכ"ח פשו כ"א נכי שתות (נכי) תי' וכי הדר מדלית נמחק: ה] ותמניא ופלגא ופלגא דדנקא בדינרא: ו] ודנקא דהוא: ז] קטנים כיון אות ו' נמחק: ח] צא וחשוב אות ד' נמחק: ט] חשיב צרף פונדיוני' תי' בין נמחק: י] וזה שכתבתי כתוב בספרים ולא פירש המורה לנו כי לא פורש מפי: יא] תי' כל נמחק: יב] מה"ד סילעא דאורייתא: יג] ותילתא דהוו להו עשרין: יד] תילתא דזוזי שנתתי: טו] דמטי סך אות ל' נמחק: טז] אחא לישדר לי מר (תי' תשלח נמחק): יז] למדת סלע צורי: יח] עם זהבם הס"ד: יט] גדול כמו טריסא דפ' הגוזל קמא דאמרי' התם גבי הסלוה את חבירו על המטבע והוסיפו עליו אפי' כנפיא כי תרסיא: כ] אע"ג דטריסא בטית תי' דטוריינא בתי"ו נמחק: כא] שבי שהיתה אומה מלכות עליהן: כב] כשרה ושמא כפלים: כג] שקנאה דוד בכסף: כד] שקלי זהב משקל שש: כה] שפי' דדינר של: כו] זה מודבן דינר: כז] דאמר במס' שקלים שנותנים:

[ב"מ מד.]

[ע"ז נב:]

[נדרים סב. סוטה כיון שפרצום נעשו חול]

רבינו גרשום

דינרא הדריאנא. דינר זהב של מטבע הדרינוס קיסר: טריינא. או של טריינוס קיסר: שייפא. כלומר א) הבן שלו שהוא כמשופשף מיושן: דל מנייהו שתותא. דעשרים וחמש ואינך לפדיון הבן. שתותא דכ"ד הוו ד' פשו להו עשרים זוז ודל שתותא דחמישי הוו כ"א נכי שתות דחד הוו ואנן קיימא לן דעשרים זוז לא פחות ולא יותר: אלא דל שתותא. דכ"ה פשו להו כ"א ודל מההוא זוז דנקא הוו כ"א נכי דנקא והדר אפיק מניידהו זוז ואינך לפדיון הבן אכתי עשרין נכי דנקא הוו: אלא דל זווא. מעיקרא מהנך כ"ה והדר דל שתותא מכ"ד פשו להו עשרין זוזי דהוו פדיון הבן: סלעים דאורייתא תלתא דינרי ותילתא דדינר הוו: שש מעה כסף דינר. הוו להו י"ח מעין ג' דינר ושליש דינר הן ב' מעין היינו עשרים גרה השקל דהוו תלת' דינרי ותילתא דינר: והלא סלע של הקדש מ"ח פונדיון. הרי מ"ח פונדיונין פונדיון זה מה טיבו. התם מפרש בערכין זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף למ"ט שני יובל לכל שנה היה נותן שקל הרי מ"ט שקלים ושקל נ' היה מחלקו לפונדיונין שהן מ"ח פונדיונין והיה נותן לכל שנה שקל ופונדיון. ועוד פונדיון אחר היה מוסיף לשקל מ"ט: והיינו בה פונדיון זה מה טיבו והלא אין בשקל אלא מ"ח פונדיון ופונדיון זה מה טיבו מהיכן יוצא: קולבון לפרוטרוט. כלומר כשם שהיו מוסיפין קולבון משום הכרע פרוטרוט שני הצאי שקל כך מוסיפין פונדיון זה להכרע כל אותן מ"ט שקלים אילו היה שוקלו לפונדיונין. שמעינן מהכא דבסלע איכא ד' דינרין ואת אמרת תלתא ותילתא: בתר דאוסיפו עליה הוי ד' דינרין ת"ל: הוא דכתיב ופדויו מבן חדש תפדה כו' עשרים גרה הוא: שבסר. הוי בפדיון הבן לדך חושבנא דאמר רבא סלע תלתא דינרין ותילתא דינר משום דה' סלעים הוו פדיון הבן וה' זימנין תלתא דינרין ותילתא דינר היינו שבסר דינר דהיינו [יז] זוזי נכי תילתא דדינר לפדיון הבן איהו שדר ליה שבסר שלמים להכי שדר ליה לישדר לי מר תילתא יתירא דאיכא עליהו דשדרית לך טפי (מרצי): דאוסיפו עלייהו. דבסלע איכא ד' דינרין ועלין ה' סלעים לכ' דינרין ואכתי מחייבת לי ג' דינרין להשלים העשרים: שאע"פ שכתוב בתורה סתם. דכתיב שקל כסף והאי שקל לאו סלעים מתרגמינן ליה אלא דיקלין דכסף מתרגמינן ליה משום דקינטרין הוא, דאיכא דוכתא כו': מפני טיבעה של ירושלים. שאותו מטבע הוה של

מדינה

א) נ"ל איכון. ועי' בערוך בשם ערך הדריינא.